

Samarqand davlat universitetning Kattaqo'rg'on filiali Pedagogika va tillarni o'qitish fakulteti 4-bosqich Filalogiya va tillarni o'qitish o'zbek tili yo'nalishi talabalariga bahorgi semestr uchun « Tilshunoslik nazariyasi» fanidan yakuniy nazorat savollari

Imtihon shakli: yozma,og'zaki

№	Mavzu	1-QISM “OSON SAVOLLAR” deb nomalanadi va semestrda o‘qitilishi rejalashtirilgan mavzularning kirish qismidan asosan nazariy savollardan iborat bo‘ladi (tayanch iborasi bo‘ladi).	2-QISM “ODDIY SAVOLLAR” deb nomalanadi va semestrda o‘qitilishi rejalashtirilgan mavzularning 1-rejasidan asosan mulohazaviy savollardan iborat bo‘ladi (tayanch iborasi bo‘ladi).	3-QISM “MURAKKAB SAVOLLAR” deb nomalanadi va semestrda o‘qitilishi rejalashtirilgan mavzularning 2-rejasidan asosan qoidalar, teoremlar, kabi savollardan iborat bo‘ladi (tayanch iborasi bo‘lmaydi).	4-QISM qism “MURAKKAB SAVOLLAR 2” deb nomalanadi va semestrda o‘qitilishi rejalashtirilgan mavzularning 3-rejasidan asosan tendensiyalar, paradigmalar, konsepsiyalar kabi savollardan iborat bo‘ladi (tayanch iborasi bo‘lmaydi).	5-qism “QIYIN SAVOLLAR” deb nomalanadi va semestrda o‘qitilishi rejalashtirilgan mavzularning xulosa yani yakuniy qismidan asosan talabani mustaqil fikrlashga, mavzuni to‘liq anglashga yo‘naltiradigan savollardan iborat bo‘ladi (tayanch iborasi bo‘lmaydi).
---	-------	--	---	---	--	--

1.	“Tilshunoslik nazariyasi” fani doirasida o‘rganiladigan asosiy masalalar	Til me’yorlari. (me’yor, fonetik, talaffuz, morfologik)	Til oilalari va til guruhlari.(20 ta til oilasi, 8 ta til oilasi, Hind-Yevropa, Xom-Som)	Tilning biologik hodisa sifatida.	Til hodisalari va ularning ilmiy nomlanishi.	Billingvizm
2.	“Umumiy tilshunoslik” faniga asos solinishi	“Umumiy tilshunoslik” faning nazariy muammolari. (Tilshunoslik predmeti, til strukturasi, tafakkur muammolari..)	Tilshunoslik tarixini davrlashtirish bosqichlari. (6 ta davr, qadimgi, o‘rta asrlar, mantiqiy.)	Yozuvning tarixiy va zamonaviy turlari.	Tillarning genealogik tasnifi.	Til aloqalari
3.	Tilshunoslik fanining vujudga kelish tarixi	Tilshunoslik mustaqil fan sifatida. (ilmiy-nazariy, F.de Sossyur, tilshunoslik fanining predmeti, tilshunoslik faning ob’yekti)	Vilgelm fon Gumbolt va F.de Sossyurlarning til va tilshunoslik fanining o‘rganish sohasidagi fikrlari.(Gumbolt, F.de Sossyur, til)	Vilgelm fon Gumboltning lingvistik antinomialari.	F.de Sossyurlarning lingvistik qarashlari	Intralingvistika va Ekstralingvistika nima?
4.	Tilshunoslik maktablari ta’limotlarining asosiy mohiyati. Qadimgi hind va Xitoy tilshunosligi.	Qadimgi hind tilshunosligi haqida ma’lumot bering. (Kondrashov, vedalar, vyakrana)	Qadimgi vedalar tilini sharhlash. (hind qo‘shiqchilari, R.Rasulov, brahmanlar)	Qadimgi hind tilshunosligida so‘z turkumlari tasnifi.	Panini grammatikasi haqida ma’lumot bering.	Qadimgi Xitoy tilshunosligi.
5.	Qadimgi Yunoniston va Rimda tilshunoslik nazariyalari.	Qadimgi yunon tilshunosligining falsafiy davri. (falsafiy davr, grammatik davr, Yevropa tilshunosligining beshigi)	Qadimgi yunon faylasuflari tilning paydo bo‘lishi haqidagi nazariyalari. (Pifagor, stoiklar, epikurchilar)	Anologistlar va anomalistlarning tilshunoslik qarashlari.	Qadimgi Rim tilshunosligi haqida ma’lumot bering.	O‘rta asrlarda Yevropa tilshunoslik.
6.	O‘rta asrlar tilshunosligi. Arab tilshunosligi.	Arab tilshunosligi taraqqiyoti. (arab	Sibaviyxiyning lingvistik qarashlari.(“Al kitob”, arab grammatikasi, fe’l)	Zamaxshariyning lingvistik qarashlari.	Abu Hayyomning lingvistik qarashlari.	Feruzbodiyning lingvistik qarashlari.

		xalifaligi, “Kitob ul-ayn”, Xalil al Faraxidi)				
7.	O‘rta Osiyoda tilshunoslik	Beruniyning lingvistik qarashlari. (100 hikmat, “Saydana”, dorivor moddalar)	Abu Ali ibn Sinoning lingvistik qarashlari. (“Arab tili kitobi”, “Tovushlarning chegaralanish sabablari”, savt, harf)	Mirzo Mehdixonning “Sangloh” asarining lingvistik ahamiyati.	Navoiy asarlariga tuzilgan lug‘atlar.	Alisher Navoiyning lingvistik qarashlari.
8.	Mahmud Qoshg‘ariy turkiy tillar qiyosiy gramatikasining asoschisi	Mahmud Qoshg‘ariyning lingvistik qarashlari.(“Devonu lug‘atit turk”, Solih (Mutallibov, 3 kitob)	Mahmud Qoshg‘ariy tilshunoslikka bag‘ishlangan asarlari. (“Devonu lug‘atit turk”, Solih (Mutallibov, “Javohirun nahv fil lug‘atit turk”))	“Devonu lug‘atit turk”ning nusxalari va tarjimalari haqida ma’lumot bering.(Turkiya, arab, Vengriya, Basim Atalay)	“Devonu lug‘atit turk” asaridan 4 ta misol va sharhlar.	Mahmud Qoshg‘ariy va “Devonu lug‘atit turk” haqida tilshunoslarning fikrlari.
9.	Alisher Navoiyning chog‘ishtirma tilshunoslikka asos solishi.	Alisher Navoiyning tilshunoslikka bag‘ishlangan asarlari(“Muhokamat ul –lug‘atayn”, “Sab‘atul-abhur”)	“Muhokamat ul –lug‘atayn” asarida keltirilgan tajnisni yuzaga keltiruvchi so‘zlardan Navoiy izohlagan 5 ta misol ayting.(shakldosh, lafz, tuyuq, “Mezon ul-avzon”)	“Muhokamat ul –lug‘atayn” asarida keltirilgan yig‘lamoq lafzining ma’nodoshlarini bayon eting.	“Muhokamat ul –lug‘atayn” asarida turk tilining paydo bo‘lishi haqidagi qarashlar.	“Muhokamat ul –lug‘atayn” asaridan 5 so‘zning ma’nosini izohi bilan ayting.
10.	O‘rta asrlarda Yevropa tilshunoslik	O‘rta asrlarda Sharq va Yevropa tilshunoslik(Beruniy, Ibn Sino, Navoiy, Yevropa tilshunosligi)	Yevropa tilshunosligi slavyan olimlari tadqiqotlarida (XVI-XVII asrlarda, Lvov,Zizaniy,Smotritskiy)	Lomonosovning lingvistik qarashlari.	Fridrix Shlegelning lingvistik qarashlari.	Frans Boppning lingvistik qarashlari.
11.	Yevropa uyg‘onish davr tilshunosligi.	Hind-Yevropa tillari bo‘yicha yaratilgan asarlar.(XVI-XVIII asrlarda, A‘kal, Postellus, Pallas)	Yevropa tilshunosligi slavyan olimlari tadqiqotlarida (XVI-XVII asrlarda, Lvov,Zizaniy,Smotritskiy)	Lomonosovning lingvistik qarashlari.	Fridrix Shlegelning lingvistik qarashlari.	Frans Boppning lingvistik qarashlari.

12.	Milliy tillarning lugʻatlari va grammatikalari yaratish	Rasmus Raskning lingvistik qarashlari.(qiyosiy-tarixiy tilshunoslik, mantiqiy grammatika, Sanskrit)	Yakob Grimmning lingvistik qarashlari.(4 tomlik, nemis grammatikasi, “Nemis tili tarixi”)	A.X. Vostokovning lingvistik qarashlari.	Vilgelm fon Gumboltning lingvistik qarashlari.	Vilgelm fon Gumboltning lingvistik antinomialari.
13.	Umumiy tilshunoslik va qiyosiy-tarixiy tilshunoslikning vujudga kelishi	Qiyosiy-tarixiy tilshunoslikning vujudga kelishi.(XIX asr, tarixiy sharoit,Shlegel)	Qiyosiy-tarixiy tilshunoslikning shartli nechta davrga boʻlingan.(4 ta, “Yosh grammatikchilar, F.de Sossyur, “Sanskrit tilining rus tili bilan oʻxshashligi”)	Frans Boppning qiyosiy tilshunoslikka bagʻishlangan asarlari va ularning mohiyati.	Rasmus Raskning qiyosiy-tarixiy tilshunoslikka bagʻishlangan asarlari va ularning mohiyati.	Yakob Grimmning qiyosiy-tarixiy tilshunoslikka bagʻishlangan asarlari va ularning mohiyati.
14.	Tilshunoslik maktablari	Tilshunoslikda naturalizm oqimi. (Shleyxer, Darvin, naturalistik qarashlar)	Tilshunoslikda psixologizm oqimi. (Gumbolt, Shteyntal, til va nutq)	“Yosh grammatikachilar maktabi”	Avgust Shleyxer va uning qarashlari.	Shteyntal, Potebnya va ularning lingvistik qarashlari.
15.	Tilshunoslik maktablari.	F.F.Fortunatovning lingvistik qarashlari.(Moskva tilshunoslik maktabi, “Qiyosiy tilshunoslik, “Boltiq tillarida urgʻu va choʻziqlik”)	Qozon tilshunoslik maktablari.(Boduen de Kurtene,52 asar, Krushevskiy, Bogoroditskiy.)	Boduen de Kurtenening lingvistik qarashlari.	N.V.Krushevskiyning lingvistik qarashlari	Bogoroditskiyning lingvistik qarashlari
16.	Tilshunoslikdagi asosiy yoʻnalishlari	Tilshunoslikda sotsiologizm oqimi. (F.de Sossyur, “Ijtimoiy tilshunoslik”,”Umumiy tilshunoslik kursi”)	Tilshunoslikda strukturalizm oqimi.(F.de Sossyur,Bryondal, “Struktural lingvistika”)	F.de Sossyur lingvistik qarashlari.	Viggo Brondalning lingvistik qarashlari.	Moskva tilshunoslik maktabi.

17.	XX asr jahon tilshunosligi.	Struktural tilshunoslik.(XX asr, F.de.Sossyur)	O‘zbek ilmiy tilshunosligi XX asrda. (XX asrning 30 yillari, rus tilshunoslari, o‘zbek tilshunoslari)	O‘zbek ilmiy tilshunosligi XX asrning 40 – yillarida.	Ulug‘ Tursunovning lingvistik qarashlari.	Ayub G‘ulomovning lingvistik qarashlari.
18.	Sotsiolingvistika	Xalqaro til, sun’iy til, milliy til va adabiy til terminlarini izohlang.(koine, 60 dan ortiq, Esperanto)	Koyne terminini izohlang (shahar va qishloq koynelari)	Tillarning jamiyatdagi ko‘rinishlarining guruhlarini sanang va izohlang.	Til funksiyalari	Sotsiolingvistikaning ijtimoiy tabiatini belgilovchi mezonlari.
19.	Lingvistik tahlil metodlari	Metod haqida umumiy ma’lumot.(metod, metodologiya, ilmiy metod, umumfalsafiy metod)	Qiyosiy-tarixiy metod.(Vilyam Djons, qiyosiy-tarixiy tilshunoslik, genetik tenglik.)	Chog‘ishtirish metodi.	Struktural tahlil metodi.	Avtomatik tahlil metodi.
20.	Areal tadqiqot metodlari	Jo‘rayevning areal lingvistikaning tasnifi. (2 gruh, umumiy areal lingvistika, taksonomik areal lingvistika)	Intensional va ekstensional takson tushunchalarini izohlang. (katta hudud, kichik hudud, lingvistik hudud)	Areal lingvistika bo‘yicha tadqiqotlar va ilmiy nazariy manbalar.	Takson terminini izohlang.	Gemogen taksonlar.
21.	Zamonaviy tahlil metodlari	Sinergetik metod.(“hamkorlik”, Iliya Prigojin,Xaken)	Distributiv tahlil metodi.(taqsimlanish, tarqalanish, Boas)	Tasviriy metod.	Struktural tahlil metodi.	Avtomatik tahlil metodi.
22.	Tipologik tadqiqot metodlari.	Tipologik tadqiqot metodlari.(metod, tadqiqot xususiyati, misollar)	Distributiv tahlil metodi.(taqsimlanish, tarqalanish, Boas)	Transformatsion metod.	Tilshunoslikning zamonaviy tahlil metodlari.	Struktural tahlil metodi.
23.	O‘zbek tilshunoslik nazariyasida bo‘lgan o‘zgarishlar.	Toshkent tilshunoslik maktabi.(Polivanov, Malov, Yunusov, G‘ulomov)	Abdurauf Fitratning “Sahv” asari mazmuni.(morfologiya, tilshunoslik, 1-kitob)	E.D. Polivanovning lingvistik qarashlari	Ayub G‘ulomovning lingvistik qarashlari	V.V.Reshetovning lingvistik qarashlari
24.	O‘zbek tilshunoslik nazariyasida	Samarqand tilshunoslik maktabi.(Fitrat, Ulug‘	Abdurauf Fitratning lingvistik qarashlari.	Ulug‘ Tursunovning lingvistik qarashlari	Samarqand tilshunoslik maktabi namoyondalari.	O‘zbek leksikografiyasi

	bo'lgan o'zgarishlar.	Tursunov, Yunusov, Mutaliibov)	(sahv, nahv, "Chin sevish")			yutuqlari haqida ma'lumot bering.
25.	O'zbek tilshunosligida fonema va fonologiya nazariyasidagi o'zgarishlar	X.Ne'matov va O.Bozorovlarning til va nutq birliklari haqidagi qarashlari.(til birligi, nutq birligi, fonema, morfema)	R.Rasulovning til va nutq birliklari haqidagi qarashlari.(til birligi, nutq birligi, fonema, morfema)	X.Xayrullayevning til va nutq birliklari haqidagi qarashlari.(til birligi, nutq birligi, fonema, morfema)	Til va tafakkur va ularning o'zaro munosabati.	Fonema nazariyasi tarixidan. Fonemalar haqida turli fonologik maktab vakillarining fikrlari. N.S.Trubetskoy, L.V.Shcherba qarashlari.
26.	Tilshunoslik nazariyasi taraqqiyoti. Fandagi o'zgarishlar.	Fanlar integratsiyalashuvi natijasida shakllangan tutash sohalar.(kognitiv tilshunoslik, lingvokulturologiya)	Psixolingvistika.(til, psixologiya, tutash soha)	Kognitiv tilshunoslik	Lingvokulturologiya	Neyrolingvistika.
27.	Tilshunoslik nazariyasi taraqqiyoti. Fandagi o'zgarishlar.	Pragmalingvistika haqida ma'lumot bering. (ma'nosi, yunoncha, Ch. Priz)	Neolingvistika.(ma'nosi, tutash soha, Luriya)	Kompyuter lingvistikasi	Amerika deskriptiv lingvistik qarashlari.	Matematik tahlil metodi.
28.	Tilshunoslikdagi asosiy yo'nalishlari	Tilshunoslikda sotsiologizm oqimi. (F.de Sossyur, "Ijtimoiy tilshunoslik", "Umumiy tilshunoslik kursi")	Tilshunoslikda strukturalizm oqimi.(F.de Sossyur,Bryondal, "Struktural lingvistika")	F.de Sossyur lingvistik qarashlari.	Viggo Brondalning lingvistik qarashlari.	Moskva tilshunoslik maktabi.
29.	Tilshunoslik maktablari.	F.F.Fortunatovning lingvistik qarashlari.(Moskva tilshunoslik maktabi, "Qiyosiy tilshunoslik,	Qozon tilshunoslik maktablari.(Boduen de Kurtene,52 asar, Krushevskiy, Bogoroditskiy.)	Boduen de Kurtenening lingvistik qarashlari.	N.V.Krushevskiyning lingvistik qarashlari	Bogoroditskiyning lingvistik qarashlari

		“Boltiqliklarida urg‘u va cho‘ziqlik”))				
30.	O‘zbek tilshunosligida fonema va fonologiya nazariyasidagi o‘zgarishlar	X.Ne‘matov va O.Bozorovlarning til va nutq birliklari haqidagi qarashlari.(til birligi, nutq birligi, fonema, morfema)	R.Rasulovning til va nutq birliklari haqidagi qarashlari.(til birligi, nutq birligi, fonema, morfema)	X.Xayrullayevning til va nutq birliklari haqidagi qarashlari.(til birligi, nutq birligi, fonema, morfema)	Til va tafakkur va ularning o‘zaro munosabati.	Fonema nazariyasi tarixidan. Fonemalar haqida turli fonologik maktab vakillarining fikrlari. N.S.Trubetskoy, L.V.Shcherba qarashlari.